

Planter på Tynset stasjon

I 2008 er det 131 år siden Rørosbanen åpnet. Like lenge har det vært åpne sand- og grusflater på jernbanetomtene oppetter Østerdalen. Disse fanger frø slik at man kan snakke om en egen jernbaneflora. Den beste stasjonen i Nord-Østerdalen for dette floraelementet er Tynset.

Selv om den industrielle revolusjon ikke startet med James Watt (1736-1819) sin oppfinnelse av den dobbeltvirkende dampmaskin er det denne ene konstruksjonen som er blitt symbolet på starten av det moderne samfunn. Man

koblet raskt dampmaskinen til sterke mekaniske svinghjul og moderne fabrikker ble et faktum – og ganske snart også mekaniske fremkomstmidler i form av jernbane. Rundt 1814 lagde George Stephenson prototypen for hva

som ble ettertidens lokomotiv. I 1825 ble den første jernbanen åpnet mellom Stockton og Darlington i Nord-England. Norges første jernbane ble åpnet tjue år senere (1854) mellom Oslo og Eidsvoll.

Spredningmessig har jernbanen fungert både som en korridor i landskapet, og som ei frøfelle. Diasporer fanges fra omgivelsene, og de fyker også langs sporene i tillegg til at de kan komme med som nissen på lasset med ulike typer varertransport. Det er derfor funnet mange uvanlige arter på jernbanetomter (e.g. Often 1996, 1997, Often & Bjurke 2004, Thylén 2007a,b).

Det er tradisjon for at stasjonsområder med sidespor har underlag av sand. Dette gjelder de fleste stasjoner i Norge – og også stort sett ellers i Europa. For selve jernbanedriften er dette underlaget billig og praktisk, og vann, oljesøl og andre kjemikalier forsvinner i undergrunnen (tidligere selvfølgelig helt greit; i dag litt mer ugreit, men søl selv fra et diesel-lokomotiv er ganske minimalt).

Biologisk sett er slike sandområder interessante da de er gode spirebed for planter. Tørke er minimumsfaktor. Det kan være tøffe forhold, men plantene greier seg overraskende godt, i alle fall noen år selv om enkelte somre kan gi tilnærmedesvis ørkenforhold ute mellom skinnene.

Rørosbanen

Utrolig nok gikk det kun 23 år fra landets første jernbane stod ferdig til Rørosbanen var fullført. Tynset var fra første stund en viktig stasjon. Her var det togstans og overnatting for reisende

som skulle videre sørover eller nordover neste dag. Dovrebanen ble først åpnet 44 år senere – i 1921. Allerede rundt 1900 var det nye bygdesenteret rundt stasjonen på Tynset vokst til et betydelig tettsted med handel, administrasjon og ikke minst en rekke overnattingssteder for jernbanereisende.

I dag er jernbanens betydning sterkt redusert, men stasjonen med sporumrådene ligger der fortsatt – i grove trekk ganske uforandret de siste 130 år. Rørosbanen er fortsatt énsportet, og svillene ligger i pukk utenom på stasjonene. Det er derfor lite å finne for den planteinteresserte på linjestrekkene. Det er på sandfeltene inne på stasjonsområdene at det vokser mange forskjellige planter – en sann botanisk skattejakt.

Tynset stasjonsområde

Vest for gjennomgangssporet og ut mot Stasjonstjønna ligger de gamle sidesporene. Selv om disse naturligvis hadde større jernbanebetydning tidligere ligger flatene der fortsatt, stort sett intakte. Her er godsskur, det er plass for togrepasjon, vannfylling, dreieskive og hus for vedlikehold av vogner samt lagerhus for ulike togremedier. Det meste av installasjonene og utstyret er knapt i bruk i dag, men området er fortsatt ganske uforandret – slik det også har vært i godt over 100 år.

Undersøkelser

Tabell 1 viser hvilke dager det er samlet planter på stasjonsområdet på Tynset. Den eldste innsamlingen jeg vet om ble gjort av botaniker Tore Ouren 15. juli 1964, og da av arten tunsaltgras – et svært anonymt lite gras som kan minne litt om tunrapp. Ouren vokste opp i Holtålen. Han utdannet seg til handelsgeograf og arbeidet gjennom et langt liv ved Handelshøgskolen i Bergen. Hans hovedinteresse innen botanikken var kultursprede arter – i første rekke planter spredd via ballastjord i seilskutetiden – men også i noen grad via andre transportveier, blant annet jernbane. Ouren døde i 1995 (Danielsen & Lundberg 1995).

Det er morsomt at også Reidar Elven har hatt en sleng innom Tynset jernbanestasjon og samlet planter. Elven vokste opp på Røros, og han har holdt på mye med florakartlegging i Rørostrakten, men ganske lite i Tynset kommune. Han er konservator ved Botanisk museum, Oslo, og har blant mye annet botanisk arbeid også vært forfatter for de

to siste, reviderte utgavene av standardflora for Norge, den såkalte Lids flora, henholdsvis 1994- og 2005-utgaven (Lid & Lid 1994, 2005).

Etter disse to botaniske pionerene ble floraen på Tynset jernbanestasjon ikke dokumentert før spredte egne registreringer startet fra 1989 og har holdt på frem til 2008 (Tabell 1).

Tidspunkt for plantesamling på Tynset stasjon.

15.07.1964 Tore Ouren
03.08.1966 Reidar Elven
20.07.1989 Anders Often & Sten Flatby
07.07.1991 AO
26.09.1994 AO
21.08.1995 AO
07.08.1996 AO & Einar Melander Often
16.07.1996 AO & Tore Berg
11.07.1997 AO
10.08.2005 AO
12.08.2008 AO
14.08.2008 AO

Plantene på stasjonen

Tabell 2 viser karplantene som er funnet på grusfeltene på Tynset stasjon. Det er i alt 69 arter – godt over det foreskrevne antall på 40 eller 60 som skulle til for et gammeldags skoleherbarium, enten det var på barneskolen, realskolen eller gymnasiet. Av disse 69 artene er 14 sjeldne i Nord-Østerdalen (merket med S i tabell 2). Noen er svært typiske “jernbaneplanter” på den måten at de har de fleste – eller i alle fall påfallende mange av sine forekomster nettopp på dette habitatet. Dette gjelder i aller mest rekke tett-karse og svensk skrinneblom.

Det er noen få forvillede kulturplanter. Bladfaks er opprinnelig sådd inn som engplante, bygg er tilfeldig søl fra kornlast og balsampoppel, sibirertebusk og de to formene av fjellflokk er forvillede hageplanter.

Planter registrert på grusområdene på Tynset jernbanestasjon den 12.07.2008 og 14.07.2008.

S: Arter som er sjeldne i Nord-Østerdal. H: Forvillede hageplanter eller andre kulturplanter. Arter i parentes er funnet på stasjonene tidligere, men ble ikke gjenfunnet i 2008.

Amerikamjølke	Groblad	Rødkløver
[Arktisk rødsvingel]	Grønnvier	Rødknapp S
Balsampoppel H	Hengebjørk H	Rødsvingel
Berggull S	Hundekjeks	Sauvingel
Bladfaks H	[Hundesennep] S	Setermjelt
Blårapp S	Hvitkløver	Sibirbjørnekjeks S
Brennesle	Hvitmaure	Sibirertebusk H
Brønnkarse	Knereverumpe	Småsyre
Burot	Krattmjølke	Stemorsblom
Bygg H	Krusetistel S	Svartvier
Doggpil S	Kveke	Svensk skrinneblom S
Dunbjørk	Lintorskemunn S	Sølvbunke
Engfrytle	Lappvier	Sølvmore S
Engkvein	Lundrapp	Takhaukesjegg S
Engsmelle	Løvetann	Tettkarse S
Engsoleie	Myrmjølke	Trådrapp
Fjellflokk "Blå" H	Myrrapp	Tunarve
Fjellflokk "Hvit" H	Norsk more S	Tungras
Fjellrapp	Raigras	Tunrapp
Fuglevikke	Reinfann	Tunsaltgras S
Geitrams	Rogn	Vanlig arve
Gjetertaske	Rundbelg	Åkergråurt
Grasstjerneblom	Rød jonsokblom	Åkersvineblom

Kort diskusjon

Et noe rufsete begrep for habitat man finner på jernbanetomter, åpne urbane plasser, fabrikktomter og ulike typer urbane restbiotoper er skrotemark. Man

kunne tenke seg at slike habitat er springbrett for nye ugras eller andre problemarter. Men på denne måten er det stort sett ikke nye og uheldige arter kommer til Norge. Det man kan kalle

invaderende arter, enten det gjelder moderne innslag som rynkerose og ørekyte eller gamle invasionsarter som skvallerkål og mink, er stort sett kommet inn på mange ulike vis, og ofte i store kvanta og delvis først bevisst innført til prydd eller annen nytte.

Det finnes selvfølgelig også eksempel på at tilfeldige "blindpassasjerer" – e. g. de nå mye omtalte iberiasnegl og harlekinmariehøne – også har utviklet seg til pestorganismer, men ingen slike arter har kommet med jernbanen. Trusselen er mye større motsatt veg. At Jernbaneverket en dag finner ut at de skal strigle sine gamle tomter, og fjerner de fine gamle grusmarkene. Da har man én uskyldig skattejakt mindre å kunne glede seg over – trolig uten at så veldig mange andre enn botanikere vil gråte av den grunn, hvis da ikke landets jernbaneentusiaster – og dem finnes det ganske mange av – også setter pris på de gamle fine sidesporene med sand som underlag, rare planter som pynt i blanding med rustfargede skinner som oppstrammende linjeelement – og gamle knirkete dreieskiver. Samtidsruiner kaller Marit Eikemo (2008) slikt. Også Kjartan Fløgstad har (2007) har interessert seg for hva den nære fortidsproduksjonsruiner kan fortelle oss, e.g. om den brått fraflyttede Pyramiden på Svalbard.

Litteratur

- Danielsen, A. & Lundberg, A. 1996. *Professor Tore Ouren 1918 – 1995. Blyttia* 54 (1): 1-2 (omtale) + 3-5 (publikasjonsliste).
- Eikemo, M. 2008. *Samtidsruinar. Spartacus*.
- Fløgstad, K. 2007. *Pyramiden. Portrett av ein forlaten utopi. Spartacus*.
- Lid, J. & Lid, D. T. 1994. *Norsk Flora. 6. utgåve ved Elven, R.. Det Norske Samlaget, Oslo, 1014 s.*
- Lid, J. & Lid, D. T. 2005. *Norsk Flora. 7. utgåve ved Elven, R. (red.). Det Norske Samlaget, Oslo, 1230 s.*
- Often, A. 1996. *Karplantefloraen langs et nedlangt jernbanespor på Loenga godsstasjon, Oslo. Firbladet* 9 (3): 11-12.
- Often, A. 1997. *Skrotemark i Oslo med nye korgplanter: Senecio inaequidens DC. og Solidago rugosa Mill. Blyttia* 55 (3): 141-144.
- Often, A. & Bjureke, K. 2004. *Blomster i sporet. Memento* 6/2004: 17.
- Thylén, A. 2007a. *Biologisk mangfold og jernbane - en kunnskapsoversikt. Rapport Jernbaneverket, 39 s.*
- Thylén, A. 2007b. *Biologisk mangfold og jernbane - skøtselsforsøk og kartlegging langs jernbanen i Sør-Norge. Rapport Jernbaneverket, 36 s.*

Anders Often

Måltrostveien 11, 1430 Ås

E-post: anders.often@nina.no